

Een visie op burgerschap: *hoe doe je dat praktisch?*

Wie zich verdiept in burgerschapsonderwijs, schrikt al snel van de vele invullingen en definities die de ronde doen. De ene invulling benadrukt kritisch leren denken, de ander juist dat je je als burger aan moet passen. Soms gaat het over wereldburgerschap, dan weer over dat burgerschap begint met het samenleven op school. En wie bepaalt eigenlijk wat goed burgerschap is? Is dat Den Haag, of hebben scholen daar zelf ook nog iets over te zeggen?

"Beter klein te beginnen en telkens een stukje verder komen, dan met grote ambities starten en een illusie armer de kerstvakantie in te gaan"

Bram Eidhof is oprichter van bureau *Common Ground* en bouwt samen met scholen aan beter burgerschapsonderwijs. Van visie en lessen tot evaluatie. Daarnaast is hij universitair *docent* aan de *Universiteit voor Humanistiek*, waar hij onderwijs geeft en onderzoek doet naar burgerschapsonderwijs.

Type doelen

Steeds meer basisscholen maken werk van burgerschapsonderwijs. Vaak begint het met een visie formuleren. Het loont vaak om die zelf te formuleren, in plaats van

klakkeloos te kopiëren. Wanneer je dat als school van plan bent, helpt het om onderscheid te maken tussen drie type burgerschapsdoelen. Ten eerste mag een leerling zijn of haar burgerschap ontdekken en

ontwikkelen. Welke onderwerpen hebben mijn interesse? Welke waarden of idealen vind ik belangrijk? Als leraar kun je leerlingen de ruimte geven om dat te ontdekken. Dit zijn persoonlijke doelen.

Daarnaast hebben scholen vaak ook eigen ideeën over wat nodig of belangrijk is. Het kan bijvoorbeeld zijn dat je leerlingen moeilijk met conflicten om kunnen gaan, of dat ze moeite hebben om feiten van meningen te onderscheiden, zeker als het gaat om onderwerpen die gevoelig liggen, zoals homoseksualiteit of religie. Maar ook de denominatie of waarde-oriëntatie van je school kan een bron zijn voor het formuleren van schoolspecifieke doelen.

Ten slotte zijn er doelen waar grote overeenstemming over is, en die nodig zijn om ervoor te zorgen dat de vrijheden die we in Nederland hebben niet tot gewelddadige botsingen leiden, of de democratie onder druk zetten. In de nieuwe wetgeving hierover staan de principes van de democratische rechtsstaat centraal. Deze doelen noemen we nationale consensusdoelen. Voor de basisschool kun je dan bijvoorbeeld denken aan kennis van mensen- of grondrechten, kennis over verschillen tussen bevolkingsgroepen, en hoe je als groep tot een besluit kan komen, ook als je het in eerste instantie met elkaar oneens bent. Je kan je als school ook alleen op de nationale consensusdoelen concentreren.

Hoe kom je eigenlijk tot een gedragen en concrete visie? Je kan natuurlijk inspiratie opdoen door her en der wat te lezen, of een presentatie te volgen. Voer ook vooral een gesprek met het hele team, of betrek ouders en leerlingen. Er zijn een paar behulpzame werkvormen die je verder helpen, bijvoorbeeld door te beginnen met de problemen in de

huidige situatie, of je juist te richten op het ideaalplaatje.

Beginnen met problemen

Als je de huidige situatie als uitgangspunt neemt, begin je in de klas met het opschrijven van problemen die zij zien in de samenleving. Bijvoorbeeld dat er steeds meer spanningen zijn tussen bevolkingsgroepen. Of dat leerlingen steeds vaker fake news tegenkomen. In sommige buurten zijn er geregeld steekpartijen en voelen leerlingen zich onveilig. Wanneer je dat lijstje hebt opgesteld, ga je bedenken wat leerlingen dan nodig hebben om die problemen op te lossen. Daarmee bedoel ik niet dat ze de problemen helemaal zelf op kunnen lossen, dat is vaak niet heel realistisch, maar wel dat ze oefenen met nadenken over zulke onderwerpen. Zo leren ze het perspectief van een ander aan te nemen en gaan ze snappen dat ze invloed uit kunnen oefenen. Bijvoorbeeld in de leerlingenraad, of door een brief te schrijven aan de gemeenteraad. Wat is waar? Wat vinden wij eerlijk? En hoe kunnen we er iets aan doen? zijn vaak centrale vragen.

Beginnen met het ideaal

Begin je juist aan de andere kant van het spectrum, dan richt je je op de vraag hoe de ideale samenleving eruitziet. Is dat een democratische samenleving, waarin we zo vreedzaam en eerlijk mogelijk met verschillen en conflicten omgaan? Waar iedereen mee mag praten? Of misschien wel een samenleving die duurzaam is, omdat onze leerlingen anders de gevolgen merken in de

toekomst? Als je de antwoorden op die vraag op een rijtje hebt gezet, kun je aan de slag met de volgende vraag: wat hebben onze leerlingen nodig om bij te dragen aan zo'n ideale samenleving? Wat moeten ze weten en kunnen? Als je het bijvoorbeeld belangrijk vindt dat iedereen mee mag praten over de onderwerpen die ons allemaal aangaan, kan het handig zijn dat leerlingen leren om hun eigen perspectief te verwoorden en te luisteren naar wat een ander te zeggen heeft. Het verschil tussen een goed en slecht onderbouwde mening leren herkennen. Op een vreedzame en eerlijke manier met conflicten omgaan is ook een mooi ideaal, maar niet simpel. Want wat doe je bijvoorbeeld als iets je aan het hart gaat, maar een ander het niet belangrijk vindt?

Ten slotte een paar praktische tips: begin met een paar concrete leerdoelen, waar leerlingen uit iedere groep mee aan de slag kunnen. Probeer niet gelijk alles te doen, maar bouw op elkaar voort. Probeer daar een ritme in te vinden. Beter klein te beginnen en telkens een stukje verder komen, dan met grote ambities starten en een illusie armer de kerstvakantie in te gaan.

